

A LATERÁNI EGYEZMÉNYEK

KÉPESSY IMRE

ELTE ÁJK
JOGTÖRTÉNETI KUTATÁSOK

A SZERZŐ:

DR. KÉPESSY IMRE

ADJUNKTUS

ELTE ÁJK

MAGYAR ÁLLAM- ÉS
JOGTÖRTÉNETI TANSZÉK

KEPESSY.IMRE@AJK.ELTE.HU

2025. május 5.

A „római kérdés”, azaz a Szentszék helyzetének rendezése az első világháborút követően elodázhatalanná vált. Ennek egyik fontos előzményét jelentette, hogy Németország több tervet is kidolgozott a háború éve alatt, amelyek arra irányultak, hogy vagy olasz földön, vagy egy másik ország területén az 1871-ben elfogadott garancia-törvénynél szilárdabb alappal támaszkodva biztosítsák a Szentszék helyzetét.

Az olasz állam a háború végéig elutasította azokat a törekvéseket, amelyek egy nemzetközi jogi rendezés keretében, Olaszország általi területátcsoportosítást feltételezve lehetővé tették volna, hogy a Szentszék önálló államot

szervezzon, amelynek élén a pápa, mint annak abszolút uralkodója állna. Ez természetesen azt eredményezné, hogy ő léphetne kapcsolatba a nemzetközi közösség tagjaival.¹

Ezen törekvések egyik legfőbb akadályát az jelentette, hogy mind az Olasz Királyság, mind a Szentszék igényt tartott Róma városára. Közel fél évszázad elteltével azonban a Szentszék területi igényei lényegében a garancia-törvény által a pápa birtokába utalt területekre korlátozódtak, amelyek fellett Olaszország 1871 óta egyébként sem érvényesítette az állami főhatalmat. Következésképpen, e területek átengedésével érdemi joglemondásra nem került volna sor az olasz állam részéről.

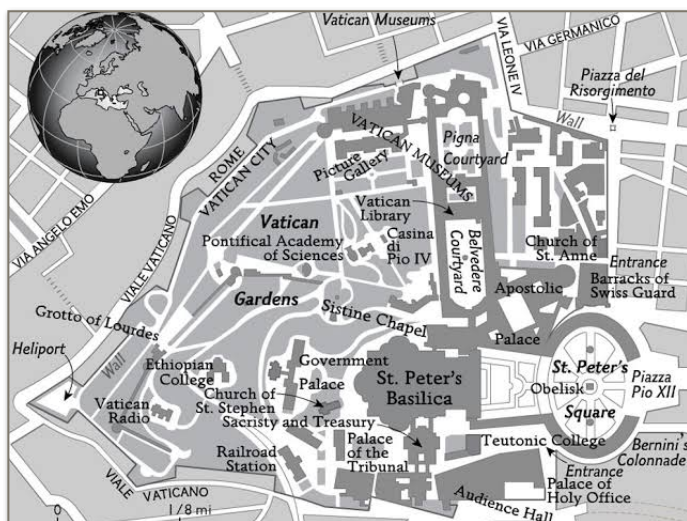
Az 1922-ben elhunyt XV. Benedek pápát XI. Piusz követte az egyház élén, aki megválasztását követően jelezte, hogy szándékában állt rendezni a Szentszék és az olasz állam között immáron több mint fél évszázada problematikus viszonyt.² Ugyanebben az évben került hatalomra Benito Mussolini, aki már 1922-ben kijelentette, hogy szükségesnek látja a római kérdés megoldását. Az új olasz politikai vezetés több engedményt tett az egyház részére, gondolva a papok javadalmazásának emelésére, illetve a papnővel-dei növendékeknek a katonai szolgálat alóli mentesítésére. XI. Piusz pápa az 1922. december 23-án kiadott „Ubi arcano Dei consilio” kezdetű enciklikájában a Szentszék szuverenitását jelölte meg a megnyugtató rendezés előfeltételeként, amely nézete szerint egyál-

talán nem sért(h)ette az olasz állam érdekeit.

A tárgyalások 1923-ban indultak meg, de a pápa és Mussolini első találkozója érdemi eredmény nélkül zárult. Ebben szerepet játszott az is, hogy az 1920-as évek első felében III. Viktor Emánuel olasz király sem sürgette a megegyezést, miután attól tartott, hogy túl nagy területi engedménnyel járt volna a pápai állammal való kiegyezés. Az évtized második felére változott az álláspontja, miután úgy vélte, a Vatikánnal kötött megegyezés a királyi ház számára is dicsőséget hoz majd.³

Az 1926-ban megkezdett titkos tárgyaláson a Szentszék Francesco Pacelli pápai jogtanácsos, a Rota Romana ügyvédjeinek dékánja – a későbbi XII. Piusz pápa (1939–1958) bátyja, míg az olasz államot Domenico Barone, az Államtanács tagja képviselte. 1927-ben a tárgyalások a katolikus cserkészcsapatok felosztatásának következtében megszakadtak, és azok csak a következő évben folytatódtak. Feszültség forrását képezték azok a rendeletek, amelyekkel Mussolini az egyesületek működését szabályozta. Határozottan elutasító álláspontot fogalmazott meg a Szentszék az Opera Nazionale Balilla létrehozásáról 1926-ban, amellyel az olasz kormányfő állami kézbe helyezte az ifjúság nevelését. E lépés magával hozta az egyházi oktatás korlátozását is. A tárgyalások sikeressége érdekében Mussolini 1928-ban mentesítette e resztrikciók alól a vallási egyesületeket, köztük az Actio Catho-

licát.⁴ A tárgyalások ezt követően zavartalanul folytak egészen Domenico Barone 1929 januárjában bekövetkezett haláláig, amikor a tárgyalások vezetését Mussolini vette át.⁴

A „kiengesztelődést” lehetővé tévő lateráni egyezményeket 1929. február 11-én írták alá a felek a lateráni palotában. Ratifikációjukra 1929. június 7-én került sor az olasz parlament által, így hatályba lépésük e napra tehető. Az 1929. évi egyezmények három dokumentumot foglalnak magukba: az ún. politikai szerződést (Trattato fra la Santa Sede e l'Italia), a pénzügyi meg egyezést (Convenzione finanziaria) és a konkordátumot (Concordato).⁵

A politikai szerződés rögzítette Vatikán területét és a Szentszék fennhatósága alá tartozó templomok, paloták, egyéb intézmények listáját (ide sorolandó a lateráni bazilika, Castel Gandolfo, a Propaganda, a Cancellaria palotája, az Urbaniana, a jezsuita Curia Generalizia).⁶ A szerződés garantálta az Apostoli Szent-

szék szuverenitását, amely ezáltal önállóan alakíthatta nemzetközi kapcsolatait. A pápa személyét szentnek és sérthetetlennek nyilvánította. A szerződő felek azt is rögzítették, hogy a Szent Péter térnek nyilvánosan látogathatónak kell maradnia. Az olasz állam pedig vállalta az közüzemi infrastruktúra (pl. vízellátás, telefonvonal) működtetésének biztosítását és elismerte a pápa követállítási jogát.

A pénzügyi megállapodásban az olasz állam kártérítés fizetésére vállalt kötelezettséget 750 millió líra értékben, és további egymilliárd líra államkötvényt bocsátott a Szent-szék rendelkezésére a pápai állam megszűnése óta keletkezett veszteség kompenzációjaként.⁷ A megállapodás nagyban hozzájárult a Vatikán pénzügyi helyzetének stabilizálásához.

Az 1929. évi konkordátum az egyház és az olasz állam közötti kapcsolatokat rendezte. Az olasz állam kötelezte magát az egyházi házasság elismerésére, és a katolikus felekezet államvallássá történő

nyilvánítására. A pápa pedig hivatalosan elismerte az olasz államot, és felvette vele a diplomáciai kapcsolatot.⁸

A lateráni egyezmény megkötése az olasz diplomácia vitathatatlan sikerének számított, a megállapodást a katolikus többségű államok pozitívan ítélték meg. Belföldön Mussolini népszerűsége emelkedett, és a nemzetközi szinten is javult megítélése. A „kiengesztelődést” az olasz nemzet is üdvözölte, az egyedüli félelmet az jelentette (főként Franciaország részéről), hogy nem fog-e növekedni a fasiszta vezetők befolyása a Vatikánban.⁹

A megállapodás ellenére az 1930-as években egyre inkább megromlott a viszony az egyház és Mussolini rendszere között. A pápa a *Non abbiamo bisogno* kezdetű enciklikájában 1931-ben elítélte a fasiszták jogsértő cselekedeteit, és egyházellenes támadásait. Miután 1938-ban Olaszországban tiltottá vált a keresztények és zsidók közötti házasságkötés, XI. Piusz ismét előítélően nyilatkozott. Az egyházellenes hangok felerősödtek, és az Actio Catholica is támadás alá került.¹⁰

A Szentszék és az olasz állam viszonyának romlásával azonban a lateráni egyezmények felülvizsgálatára nem került sor. A második világháború lezárását követően, 1948-ban elfogadott olasz alkotmány akként rendelkezett, hogy az olasz állam és a katolikus egyház közötti kapcsolatokat a lateráni egyezmények rendezik. A legfon-

tosabb változtatásra 1984-ben került sor, amiktől kezdve a katolikus felekezet már nem minősült államvallásnak Olaszországban, így a szerződés vonatkozó pontját módosították. Az 1929-ben elfogadott egyezmények ezzel együtt pontot tettek a római kérdés végére, és napjainkig az olasz állam és az Apostoli Szentszék viszonyának alapkőveként szolgálnak.

Hivatkozások:

¹ POLZOVICH Iván: *A lateráni szerződés. A Szentszék nemzetközi jogi helyzete*. Budapest, 1934. Szent István társulat. 73-74. p.

² SÁGI György: XI. Piusz, a két világháború közötti időszak pápája. <https://ujkor.hu/content/xi-piusz-a-ket-vilaghaboru-kozi-idoszak-papaja>

³ HAMERLI Petra: A „kiengesztelődés”: Mussolini, az Apostoli Szentszék és a lateráni szerződések. *Újkor.hu*. <https://ujkor.hu/content/laterani-szerzodesek>

⁴ POLZOVICH 78. p.

⁵ POLZOVICH 79. p.

⁶ SÁGI i. m.

⁷ HAMERLI i. m.

⁸ SÁGI i. m.

⁹ HAMERLI i. m.

¹⁰ SÁGI i. m.

Képek elérhetősége:

1. oldal: A Szent Péter-bazilika a Via della Conciliazione felől.

A fényképe szerző saját felvétele.

2. oldal: Vatikánváros térképe.

<https://sovereignaustralian.org/lateran-pacts-1929/>

Letöltés ideje: 2025. május 5.